



**Musik från Bulgarien**

**inspelning och redigering deben bhattacharya**





RIKS L.P.X. 4  
STEREO



## Bytraditionen

### 1. Skördevisa

*Kraj goritsa mlad nezjenen chodi: Ha-hu-ba* . . . En ung man går i skogsbrynet. Skördevisa sjungen av sju kvinnor. Fyra inleder och de övriga svarar.

Sångerskor: Slavka Ivanova Gulova, Elenka Spasova Pavlina, Stojka Christova Kovazjka, Nusja Ivanova Manzjeva, Stojka Rangelova Manzjeva, Spasuna Spasova Markova och Dafinka Rangelova Mechandzjiska.

Inspelad 7 oktober 1965 i Madzjare (liten by nära Sofia). (2'15)

### 2. Skördevisa

*Vido mome Vido dva vetra vejat: Ha-hu-ba* . . . Vido, unga flicka, vinden susar.

Skördevisa, utförd av samma sångerskor som i nr 1.

Inspelad 7 oktober 1965 i Madzjare. (1'20)

### 3. Recitativisk sång och tambura

*Sine Stojane, Stojane* . . . Min son Stojan.

Denna typ av sång sjungs vid olika slags samkväm i byn eller i något hem, vanligtvis på kvällen efter arbetets slut. Sången ackompanjeras av en *tambura*.

Sång och *tambura*ackompanjemang av Pena Grozeva från Dermantsi i norra Bulgarien.

Inspelad 12 oktober 1965. (1'45)



### 4. Horo — bröllopsdans

*Dve nevesti oro vodat* . . . Två brudar leder horodansen. Svägerskorna frågar dem: "Är det bra att vara gift?". De svarar: "Ni måste gifta er först. Därefter kan ni veta om det är bra eller inte."

Sång av två grupper vilkas röster överlappar varandra och alternerar. Bröllopsångerna ackompanjerar alla de förberedelser som hör bröllopet till och genom dansen lockas även gästerna att delta i ceremonin.

*Horo* är en kedjedans som är ett viktigt inslag i sällskapslivet i de bulgariska byarna. Den förekommer i olika typer, dels i jämna dels i ojämna taktarter. Denna *horo* går i 2/4 takt, vilket är vanligast i bulgarisk dansmusik.

Första gruppen, män: Asen Iliev (första stämman), Atanas Varadenov och Ivan Gerov (andra stämman).

Andra gruppen, kvinnor: Jana Petrova Angelova (första stämman), Vasilka Dimitrova Lazarova och Dinka Pavlova (andra stämman).

Inspelad 14 oktober 1965 i Elin Pelin. (1'35)

### 5. Koledare — julsång

a) *Stani nine gospodine* . . . Vak upp, husbonde i detta hus!

b) *Povede si Nanko ijoban: Beves stada sultanet* . . . Herden Nanko vallar sultanens nö (vagnfördar).

Dessa *koledarski peni* (julsånger) sjungs av sångare som är utklädda och bär masker. De vandrar från hus till hus i byn efter julnattens midnattsmässa. Som tack blir de bjudna på mat och dryck och får ibland även pengar.

Första gruppen: Nikola Petko Valov, Christo Tsvetanov Georgev, Vasil Ivanov Natjev, Todor Tsankov Stoev.

Andra gruppen: Zlatan Tsolov Zlatev, Tsano Vasilev Petkov, Tsvetan Vasilev Ivanov, Michail Krastev Jelov.

Inspelad 15 oktober 1965 i Lukovit. (2'30)

### 6. Herdesång och gajda

a) *Stojan nadolu otiva: Nadolu, na zimuvane* . . . Han är färrherde och går med sina får bort från bergen ner till slätten för att övervintra. Recitativisk sång.

b) *Ne boj se, Rado mari, ot Kardzjali* . . . Var inte rädd, Rada, för kardzjalierna (fruktad turkisk truppstyrka). *Horo*-dans.

*Gajda* (säckpipa) och sång av Georgi Blagolo Rutev.

Inspelad 10 oktober 1965 i Pirdop. (5'25)

### 7. Herdesång

*Stanjo sjileta pasesje: Po vrach po Stara Planina* . . . Stanjo förde lammerna i bete på Stara Planinas höjder (Balkanbergen). Han spelade på sin *kaval* och sade: "Var är du Rada, min älskade vän, på vilket av de stora sädesfälten gömmer du dig?"

Sångerska: Zacharina Kotseva Stanoeva.

Inspelad 10 oktober 1965 i Pirdop. (2'45)

### 8. Kaval — herdeflöjt

a) långsam melodi

b) *Ratjenitsa*, dansmusik i 7/16 takt

Spelas på *kaval* av Kiril Pavlov.

Inspelad 14 oktober 1965 i Elin Pelin. (2'30)





**Stadstraditionen****9. Horo — instrumental dansmusik**

*Horo* i 2/4 takt från Trakien.

Spelas på: *kaval* (kantflöjt) av Stojan Velitjkov, *gajda* (säckpipa) av Kostadin Varimezov, *gadulka* (fiddla) av Neno Nenev, *tambura* (långhalsluta) av Dantjo Svetkov.

Dessa musiker är medlemmar av folkmusikensembeln vid Bulgariska Radion och Televisionen. Ensembleledare: Dimitar Dinev.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965. (2'05)

**10. Kärleksvisa**

*Ot med li ti sa ustata mome le* . . . Unga flicka, är din mun av honung? Soloröster alternerar med kör i denna kärleksvisa från Rodoperna i Bulgariens södra bergstrakter. Körsång av radioensemblen som ovan.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965. (2'40)

**11. Bröllopsmusik — gajda**

Melodier från Trakien:

a) Bröllopsmelodi som spelas då en ung flicka skall kläs i bröllopsdräkt.

b) *Rajtentsa*, dansmelodi i 7/16 takt som spelas då bruden skall gå till kyrkan tillsammans med släkt och vänner. Somliga av dem dansar till och med på väg till kyrkan.

Spelas på *gajda* av en medlem av folkmusikensembeln vid Bulgariska Radion.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965. (3'05)

**12. Bröllopsvisa**

*Ne treperi bjala koprinko* . . . Darra inte, lilla vita silke (dvs. brudslöjan). Sången utförs av Stojna Grueva, Bulgariska Radions folkmusikensemble.

Inspelad i Sofia 11 oktober 1965. (1'15)

**13. Dajtjovo Horo — kaval**

Dajtjos *horodans* i 9/16 takt. Spelas på *kaval* av Stojan Velitjkov, Bulgariska Radions folkmusikensemble.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965. (2'00)

**14. Sång till horodans**

*Metje moma dvorove* . . . En ung flicka sopar gästdisplanerna. Sång från Trakien till *horodans* i 2/4 takt. Två flickor sjunger i stämmor och följs av en kör.

Bulgariska Radions folkmusikensemble.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965. (1'20)

**15. Gankino Horo — gadulka**

*Gankino Horo* . . . Gankas *horodans* (Ganka — en flicknamn) i 11/16 takt. Spelas på *gadulka* av Atanas Vlatjev, Bulgariska Radions folkmusikensemble. Atanas Vlatjev kommer från byen Zavetno i Popovodistrikten i norra Bulgarien. Befolkningen i denna by kommer ursprungligen från Trakien, vilket avspeglar sig i musiken här.

Inspelad i Sofia 11 oktober 1965. (2'07)

**16. Sedenka**

*Tri bjulbjula pejat* . . . Tre näktergalar sjunger.

Sång avsedd för *sedenska*, dvs. när man samlas i hemmen till glatt samspråk kring mat, dryck och handarbeten av allehanda slag.

Sångerska: Stojanka Boneva, Bulgariska Radions folkmusikensemble. Sångerskan kommer från Marikostinovo som ligger i Petritjdistriktet i Pirin och hennes sång är präglad av traktens sångsätt.

Inspelad i Sofia 11 oktober 1965. (2'10)

**17. Horo — tambura**

*Horo* i 2/4 takt från västra Bulgarien.

*Tamburaspel* av Dantjo Svetkov, Bulgariska Radions folkmusikensemble.

Inspelad 12 oktober 1965 i Sofia. (1'25)

**18. Kärleksvisa**

*Lele Jane, belo Jane* . . . Oh Jana, vita Jana.

En pojke sjunger att Jana sätter hans hjärta i brand. Denna västbulgariska visa inleds av två flickor som sjunger i stämmor och följs av en kör. Bulgariska Radions folkmusikensemble.

Inspelad i Sofia 12 oktober 1965 (2'25)

**The world of music series**

Detta album är utgivet av Institutet för rikskonserter i vetenskapligt samarbete med Musikhistoriska Museet i Stockholm. Albumet ägnat till belägg av Etikonsertens skolkonsertverksamhet på gymnasie nivå.

*Jaspatsinga*, foto och text Deben Bhattacharya  
*Djersgana* från *Agalika* Birgit Lundin  
*Rebgering* Vera Ruth  
*Gostak* Ingrid Kirsebom

*Omstagen* framsida Brodyr på kvinnoskjorta från Ichtimandistriktet sydost om Sofia

*Omstagen* bakom Sommardräkt för män från Nevrokopdistriktet (nuvarande Gasse Deltjev) i sydvästra Bulgarien. Kvinndräkt från Charmanidistriktet i Trakien, sydöstra Bulgarien.

Bildmaterialet, med undantag för fotografierna, har vänligen ställts till förfogande av Bulgariska Turistbyrån, Nordiska Museet samt Stockholms Stadsbibliotek.

Producenten uttrycker sin tacksamhet emot Musikinstitutionen vid Akademik Petko Stajnov i Sofia för generöst bistånd under färdarbetet.

Tidigare utgivna album i **The world of music series**:

1. Indisk musik från Rajasthan — Niladri Paladde
2. Musik från Ungern — Gáspár Gyöngyösi
3. Religious music from the Holy Land





# *musik från bulgarien*





# musik från bulgarien



Yta: 111.000 km<sup>2</sup>

Folkmängd: 8.370.000 (1968)

Städernas folkmängd: ca 3.990.000

Landsbygdens folkmängd: ca 4.380.000

**Religioner:** Majoriteten av befolkningen tillhör den bulgariska kyrkan, som har sitt ursprung i grekisk-ortodoxa kyrkan. En liten minoritet av den turkiska befolkningen är islamiter.

Balkanbergen sträcker sig som en ryggrad genom Bulgarien från öster till väster. Landets östra del smälter samman med Svarta Havet, medan bergskedjorna i söder och sydväst, Rila, Rodoperna och Pirin, gränsar till Makedonien.

Byn Madzjare, nära Sofia



Bulgarien är alltså ett bergsland som ligger på Balkanhalvön, och bulgarerna är i likhet med många andra bergsfolk enkla och omedelbara till sin natur och oerhört stolta över sina traditioner. Landets huvudnäring är jordbruket och befolkningen utgörs främst av lantbrukare, herdar och fiskare. Hantverket, som utvecklats genom sekellånga traditioner, svarar mot behoven hos ett jordbruksfolk. Under den nu rådande socialistiska regimen brukas jorden efter kooperativa linjer och man specialiserar sig på produktion i stor skala av t. ex. vete, paprika, tomater, tobak, äggplantor och vindruvor. Nu som förr delar kvinnorna det tunga arbetet ute på fälten med männen, men idag tillåts de en längre tids vila vid graviditet. Familjen står i centrum i det bulgariska samhället. Män och kvinnor arbetar tillsammans, delar vardagens möda och ansvaret i barnens uppfostran.

Bulgarerna härstammar från slaviska stammar som på 500-talet började dra västerut över Karpaterna och slå sig ned på sina nuvarande boplatser. Bulgariskan tillhör de slaviska språken men skiljer sig från de övriga på vissa väsentliga punkter. Vad beträffar den tidigare ickeslaviska befolkningen har man inte kunnat klargöra dess ursprung på ett tillfredsställande sätt.

De bulgariska herdarnas flyttbara hyddor



Livet i byn





## Historisk bakgrund

Man anser att Bulgariens historia började vid mitten av 600-talet, då den turkotatariska khanen Asparuch invaderade Balkanhalvön tillsammans med sina hänsynslösa ryttare. År 679 grundade Asparuch det första bulgariska riket, som under Simeons regering (893–927) utvecklades till ett imperium. Detta var kanhända den mest lyckosamma perioden i det självständiga Bulgariens historia.

Kristendomen infördes på 800-talet av den bulgariske monarken Boris I. Som i många kristna länder stannar den första kända musiken i Bulgarien från kyrkosången. Även om den tidigare kyrkosången visar ett utpräglat inflytande av grekisk-ortodox sång, så utvecklades och mognade under 1300-talet och framöver den 'årpräglade stil som idag utmärker den bulgariska sången. Kyrkosången har givetvis sina rötter i den rikt utvecklade sångkulturen hos allmoget i landet.



Bulgariens historia är lika stormig som de övriga Balkanländerna. Man låg ofta i strid med grannländerna medan maktpolitik och militärt förtryck härskade inom riket. Turkarna intog landet på 1300-talet och höll det besatt under femhundra år, fram till 1878 då ryska trupper tågade in i landet. Sedan dess är Bulgariens öde nära förbundet med Rysslands.

Vid krigsåren, både geografiskt och kulturellt sett, mellan de slaviska, grekiska, romerska och turkiska kulturerna har den bulgariska folksmusiken utan tvivel berikats. Inkräktare har kommit och gått. Invandrare som blivit bifasta och smält samman med ursprungsbefolkningen har gagnat landets folklore. Trots invasioner och en orolig politisk historia är allmogekulturen djupt rotad hos folket i byarna som ligger inklämda i dalgångar mellan bergväggarna. Bergen är en trygghetsfaktor som ger människorna en känsla av säkerhet i händelse av invasioner och ockupationer, och de har bidragit till att en fast familjstruktur och ett fast samhälle har skapats. Man förstår därför att bulgarerna älskar sina berg och att de i så många av sina sånger besjunger Balkanbergen, vilka trots att de geografiskt sett delar landet i två hälften ändå känslomässigt föremer ett folk som delar samma tillflyktsort.

## Att sjunga tillsammans

Bergen och bulgarernas kärlek till familj och samhälle har förmodligen varit bidragande orsaker till att allmogekulturen har bevarats och utvecklats i en oavbruten levande tradition. Byborna har fått den vidare genom olika former av kollektivt musicerande, sång och dans, som t. ex. i *Aerona*, ett slags ringdans till sång-ackompanjering.



En gård i Kaprivjitsna

Antifonal sång — eller växling — med män och kvinnor, ibland tvåstämmig, ibland unisont, är en bligt utvecklad konst i bulgarisk folksång som varierar från ett område till ett annat. I sydöstra Bulgarien t.ex. är det populärt med ett slags tvåstämmig sång där tre eller flera personer inleder sången och lika många svarar. Dessa tvåstämmighet behåller i en sångare, medan de övriga faller in med en andra stämma som de strävar att lägga på sekundestånd över eller under den första. Ett annat intressant drag i den tvåstämmiga sången är när de två grupperna växlar delvis övertappar varandra. Innan den första gruppen har slutat börjar den andra gruppen sjunga, varvid deras sång övertappar första gruppens såta ton. Detta ger musiken en märklig karaktär och får den att påminna om en livlig konversation.



Ovan t. v.: Ullspinnerska



Sångerskor från Madjare



Gata i Madjare

Ovan: Andrea Krisivratjov från Koprivjitsna med sin *gajda*



Khan Asparuch tågar över Donau med sina hänsynslösa ryttare. (Träsnitt av nutida bulgarisk konstnär)







Sytikok

Huvuddelen av Bulgariens folkmusik utgörs av dansmusik och sång. Sången och dansen, ofta besläktade, är väsentliga beståndsdelar i allmogekonsten. Vockohelger, högtidsdagar, bröllop och andra sammankomster vore ofullständiga utan de speciella sånger och danser som är förknippade med varje sådant tillfälle. Likaså unnar man sig då och då ett avbrott i det hårda arbetet på rosenodlingarna, bomulls- och majsfälten osv., dansar ringdanser och sjunger tillsammans. Sångernas innehåll varierar från det prosaiska i vardagens möda till den lyriskt uttryckta glädje inför fritiden som den hårt arbetande människan känner. *Sedenkånsångerna*, som kvinnorna sjunger när de vilar från kroppsarbetet och samlas i hemmets rofyllda atmosfär kring stickning, broderi och sömnad, är minst lika viktiga för det bulgariska samhället som arbetsångerna.

Bröllopsdans på torget i Pirdop



Bulgarernas liv är alltså starkt präglat av sången och de mest förekommande sångerna kan indelas i följande grupper:

- 1) Arbetsånger — om skörd, boskapskötsel etc.
- 2) *Sedenkånsånger* — om fritid som används till hantverksysslor.
- 3) Bröllopsånger — och andra ceremoniella sånger
- 4) Årtidsånger — julvisor etc.
- 5) Hejlsånger — om uppror och om fredlösa



### Ringdansen

Färdum sin rikedom på sånger har Bulgarien ett stort förråd av folkdanser av olika slag, speciellt ringdanser.

Ringen är en universell dansform. Dansarna kan i den bibehålla sin individualitet i rörelseschemat trots att alla följer en viss bestämd rytm. Varje individ är självständig i dansen men utgår för samma gång en länk i den mänskliga kedjan — ringen — som symboliserar samhället. Man kan säga att ringdansen i sina olika former på så vis har fungerat som en språngbräda för människan ut i verkliga livet, där hänsyn alltid måste tas till andra människors temperament och betende.



Sång i grupp och ringdans är så nära förknäpade att versadit och dansrytmer ofta anpassas till varandra. I Bulgarien går dansmusikens vanligtvis i 2/4 takt. De vanligaste korordanserna t.ex. dansas i denna taktart, men tempoet varierar och går från långsamma till mycket snabba steg. De mer utpräglade bulgariska danserna utförs dock i ojämna taktarter, t.ex. *Ratjevitse* (på skivan sid. A nr 8) som går i 7/16 takt; *Ratjevitse* (sid. B nr 11) i 7/16 takt; *Dajstovo Horo* (sid. B nr 13) i 9/16 takt; *Gankino Horo* (sid. B nr 15) i 11/16 takt, osv.

### Instrumenten

Trots sin rika och omväxlande förråd av folkånger och danser är den bulgariska landsbygden relativt fattig på instrumentalmusik. Instrument som ofta spelas av bymusikanterna är *kaval*, *gajde*, *tambura*, *bagaria* och *gadulka*. Dessa instrument används både som solinstrument och för ackompanjering till sång och dans.



1. *Kaval* är en bordsflöjt. Den varierar i längd och klang och har sex eller sju fingerhål frantill och ett tumhål bakifrån. Det är en inblåst kantflöjt, dvs. ljudet frambringas genom att man blåser mot kanten av flöjtrörlets övre öppning. Blånd består en *kaval* av tre separata stycken som sätts ihop.

2. *Gajde*, kanske det mest oenliga av alla folkinstrumenten, är ennickpipa och getokin. Den har en kordpipa och en melodipipa med sex till åtta fingerhål. *Gajdespelet* alterneras ibland med sång och musik, som ofta improviseras, är rikt ornamenterad.

3. *Tambura*, som påminner om stränginstrumentet *bagaria*, är en långbasluta av ungefär 50 cm längd. Den har i allmänhet två par metallsträngar som knäpps med ett plectrum av trä. *Tambura* används ofta för ackompanjering av sångning.

4. *Gadulka*, eller *gajde*, är ett kortbålat stränginstrument med tre melodisträngar och ett varierande antal resonanssträngar. Som de flesta orientalska stränginstrument spelas *gadulka* ståend mot musikerns knä. En *gadulka*s kropp och hals är sörsm i ett stycke, vanligen av mulleträ, och påminner i formen om ett klavert-påren.

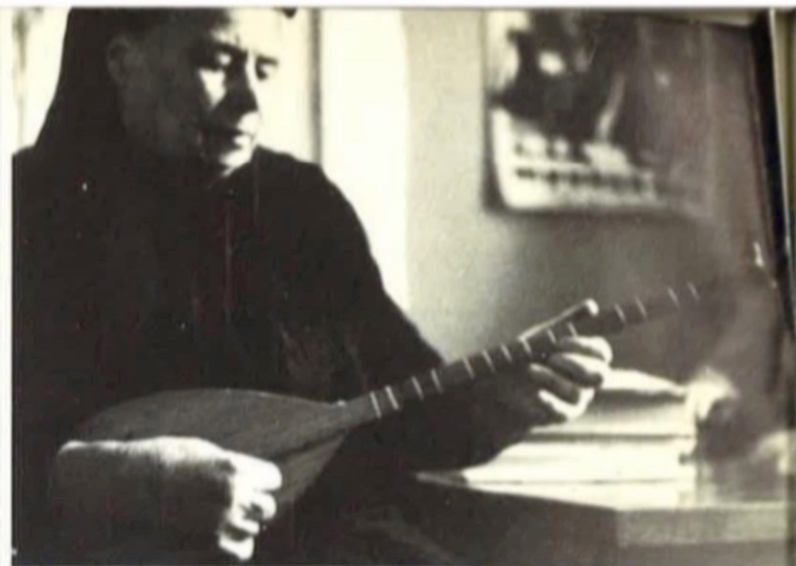
T. v.: De grekiska musikerna Kyrlis och Metodos, verksamma i Bulgarien, skapade i mitten på 800-talet en speciellt utarbetad, det glagolitiska, för att kunna övervinna lidet till de slaviska språken. Kyrlis har dessutom skrivit sitt namn i det kyrilliska alfabetet som nu används i bl. a. ryska, bulgariska och ortodoxrussiska. (Tjänst av svenska bulgariska konstnärer.)

Ovan: Georgi Blagole Rates med sin *gajde* (Pirdop)

Nedan: *Gadulka* (Bulg. Radion, Sofia)







Ovan t. v.: *Tambura* (Bulgariska Radion, Sofia). T. h.: Pena Grozeva från Dermantsi sjunger till *tambura*. Nedan t. v.: *Kaval* (Bulgariska Radion, Sofia). T. h. Sångerska och *kavalspelare* från Elin Pelin



Genom jordbrukets rationalisering och industrialiseringen i landet försvinner den levande folkloren mer och mer, men man gör stora ansträngningar för att den skall leva vidare även om villkoren förändras. I detta album vill vi därför presen-



tera dels inspelningar från avsidet liggande byar ute i landet, dels tolkningar av folkmusiken som gjorts av bymusikanter som blivit uppburna artister i landet tack vare massmedia som radio och television.



Deben Bhattacharya

Kommentarhäfte till skivalbum *RIKS LPX 4*

Text och foton Deben Bhattacharya  
Översättning från engelska Birgit Lundin  
Redigering Lena Roth  
Grafisk form Ingi Kirsehom

